

Jerzy Cieřlik

Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania im. Leona Koźmińskiego

Kształcenie w zakresie przedsiębiorczości na poziomie akademickim

W okresie ostatnich 30 lat obserwujemy na całym świecie dynamiczny rozwój różnorodnych form kształcenia studentów szkół wyższych w zakresie przedsiębiorczości. Niekwestionowanymi liderami w tej dziedzinie są uczelnie amerykańskie, gdzie przedmioty dotyczące przedsiębiorczości stanowią trwały element oferty programowej nie tylko szkół biznesu, ale także uniwersytetów, uczelni technicznych, rolniczych itp¹. Na tym tle dorobek zachodnioeuropejskich środowisk akademickich prezentuje się znacznie skromniej, choć warto odnotować energiczne działania podejmowane w wielu krajach, by zmniejszyć dystans wobec Stanów Zjednoczonych, przy wydatnym wsparciu różnorodnych inicjatyw ze środków publicznych². Wspomniane doświadczenia międzynarodowe wykazały ponad wszelką wątpliwość, że postawy przedsiębiorcze mogą i powinny być kształtowane poprzez różnorodne programy edukacyjne, także na poziomie akademickim.

Transformacja ustrojowa, jaka dokonała się w krajach postkomunistycznych po 1989 r., w sposób naturalny rozbudziła zainteresowanie problematyką przedsiębiorczości także w środowiskach akademickich. Wśród prywatnych szkół biznesu, jakie powstały w Polsce w ciągu ostatnich kilkunastu lat wiele ma w nazwie słowo przedsiębiorczość. Do tego trzeba dodać powstałe zarówno w szkołach publicznych, jak i niepublicznych instytuty i katedry przedsiębiorczości, prowadzące zajęcia dydaktyczne i badania w tej dziedzinie.

Nagromadzony dorobek międzynarodowy, jak i własne doświadczenia autora, zebrane w trakcie prowadzenia różnorodnych form kształcenia z wykorzystaniem podręcznika adresowanego do społeczności akademickiej oraz dedykowanego wortalu edukacyjno-

---

¹ Przegląd dorobku w zakresie kształcenia w dziedzinie przedsiębiorczości na poziomie akademickim w USA zawierają ostatnio opublikowane artykuły J.A. Katza (J.A. Katz, *The Chronology and Intellectual Trajectory of American Entrepreneurship Education 1876-1999*, „Journal of Business Venturing” 2003, t. 18, nr, s. 283-300) i D.F. Kuratko (D.F. Kuratko, *The Emergence of Entrepreneurship Education: Development, Trends, and Challenges*, „Entrepreneurship Theory & Practice” 2005, wrzesień, s. 577-597).

² Por. A. Lundstrom, L.A. Stevenson, *Entrepreneurship Policy: Theory and Practice*, Springer, Nowy Jork 2005, s. 77-82.

doradczego³, pozwalają na zidentyfikowanie kluczowych kwestii, jakie pojawiają się w trakcie przygotowania i realizacji programów dydaktycznych, a także zaprezentowanie całościowej koncepcji kształcenia w dziedzinie przedsiębiorczości w polskim szkolnictwie wyższym.

Tradycyjny small business czy ambitne formy przedsiębiorczości?

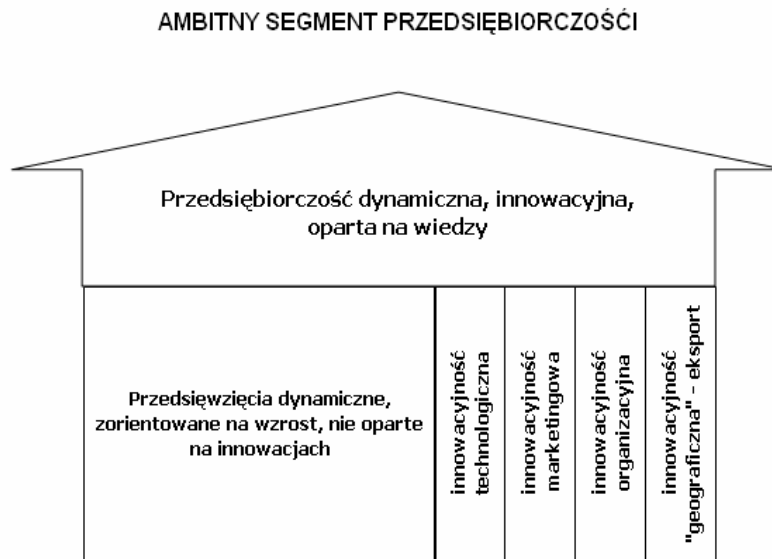
Podjmując działania edukacyjne na rzecz kształtowania postaw przedsiębiorczych wśród studentów w sposób nieunikniony dotykamy jednej z bardziej kontrowersyjnych kwestii dyskutowanych w gronie teoretyków przedsiębiorczości: czy pojęcie przedsiębiorcy odnosi się do przedstawicieli tradycyjnego sektora small businessu, gdzie działalność jest z góry nastawiona na bardzo niewielką skalę, czy też powinno być zarezerwowane dla inicjatorów przedsięwzięć dynamicznych, bazujących na wiedzy, zaawansowanych technologiach, nowoczesnych rozwiązaniach organizacyjnych, itp. Spór ten pozostaje jak dotąd nierozstrzygnięty. Warto jednak odnotować podjęte w ostatnich latach obiecujące próby wyodrębnienia ambitnego segmentu przedsiębiorczości (*high-potential, high-expectation entrepreneurship*) w ramach międzynarodowego programu badawczego dotyczącego aktywności przedsiębiorczej Global Entrepreneurship Monitor⁴. Zakres pojęcia ambitnej przedsiębiorczości ilustruje diagram 1.

---

³ Por. J. Cieślik, *Przedsiębiorczość dla ambitnych. Jak uruchomić własny biznes*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2006. Dedykowany wortal *Przedsiębiorczość dla ambitnych*, dostępny na www.cieslik.edu.pl.

⁴ E. Autio, *High-Potential Entrepreneurship*, United Nations, Nowy Jork 2003, s. 3.

Diagram 1

Źródło: Opracowanie własne

Warto zwrócić uwagę, że kategoria ambitnej przedsiębiorczości jest stosunkowo szeroka i nie ogranicza się wyłącznie do przedsięwzięć high-tech. Innowacyjność jest tu bowiem rozumiana bardzo szeroko i uwzględnia także innowacyjne metody w dziedzinie zarządzania, marketingu, a także ekspansywność międzynarodową. Poza tym w ramach pojęcia ambitnej przedsiębiorczości uwzględniamy biznesy, które jakkolwiek nie mogą się wykazać szczególną innowacyjnością, to jednak rozwijają się bardzo dynamicznie.

Z punktu widzenia kształtowania oferty dydaktycznej, zdaniem autora opracowania, uwagę studentów należy koncentrować na ambitnych formach przedsiębiorczości. Tylko bowiem w tego rodzaju przedsięwzięciach studenci będą mogli w pełni wykorzystać wiedzę i umiejętności zdobyte w trakcie studiów. Ważny jest też aspekt finansowy. W wielu sektorach tradycyjnego small businessu pułap możliwych do osiągnięcia dochodów jest stosunkowo skromny. Nie są to zatem dziedziny finansowo atrakcyjne dla osób z wyższym wykształceniem, które mają możliwość uzyskania dobrze płatnej pracy w dużych korporacjach. Dla takich kandydatów na przedsiębiorców jakościowa zmiana poziomu osiągniętych dochodów może nastąpić jedynie w wyniku skutecznego uruchomienia ambitnego przedsięwzięcia biznesowego.

Powyższe uwagi nie negują potrzeby uwzględnienia w ofercie dydaktycznej specyficznych kwestii small businessu, a w tym zwłaszcza problematyki biznesu rodzinnego.

Chodzi tylko o to, by stosowne zajęcia dydaktyczne były prowadzone w ramach odrębnych przedmiotów uwzględniających specyfikę obydwu segmentów⁵.

Zawartość merytoryczna i struktura programów dydaktycznych w dziedzinie przedsiębiorczości

Wychodząc z założenia, że celem programów dydaktycznych adresowanych do studentów jest stymulowanie zachowań przedsiębiorczych studentów (działań proaktywnych, innowacyjnych, akceptujących ryzyko), trzeba mieć na uwadze fakt, że podstawowym przejawem zachowań przedsiębiorczych jest uruchomienie nowego biznesu⁶. Z tego względu przedmiot obejmujący problematykę uruchomienia nowego biznesu powinien być traktowany jako podstawowy w ofercie dydaktycznej w zakresie przedsiębiorczości dla studentów szkół wyższych. Wskazują na to wyraźnie doświadczenia amerykańskie, gdzie wiodący podręcznik J. Timmonsa nosi tytuł *New Venture Creation*⁷. W innych podręcznikach mających zazwyczaj w tytule słowo przedsiębiorczość podstawowa część materiału dydaktycznego również odnosi się do procesu uruchomienia nowego biznesu.

Kiedy się zaczyna, a kiedy kończy etap uruchomienia nowego biznesu?

Pytanie to jest bardzo ważne ze względu na ugruntowany sposób myślenia, który sprowadza problematykę uruchomienia biznesu do kwestii formalnych, związanych z założeniem firmy. Tymczasem bardzo ważne jest, by w ramach zajęć dydaktycznych wystarczająco dużo uwagi poświęcić działaniom przygotowawczym, a zwłaszcza zidentyfikowaniu i opracowaniu atrakcyjnego pomysłu na biznes⁸. Z kolei realia gospodarcze pokazują, że proces uruchomienia nie kończy się wraz z formalnym założeniem firmy, lecz obejmuje także rozruch nowego

---

⁵ Na uczelniach amerykańskich o rozbudowanej ofercie programowej w dziedzinie przedsiębiorczości przedmioty adresowane do sektora *small business* mają w nazwie określenia *small business* lub *family business*, natomiast użycie w nazwie przedmiotu określenia *entrepreneurship* lub *entrepreneurial* wskazuje na ambitne formy przedsiębiorczości. W ofercie edukacyjnej uczelni zachodnioeuropejskich brak jest na ogół takiego wyraźnego rozdzielenia i jest to postrzegane jako istotny mankament.

⁶ Inne formy aktywności przedsiębiorczej obejmują projekty przedsiębiorcze realizowane w ramach dużych korporacji (intraprzsiębiorczość), a także przedsięwzięcia non-profit, zmierzające do osiągnięcia określonych celów społecznych (przedsiębiorczość społeczna).

⁷ J.A. Timmons, S. Spinelli, *New Venture Creation: Entrepreneurship for the 21st Century*, McGraw-Hill, Nowy Jork 2004.

⁸ Taka percepcja społeczna jest pochodną poniekąd słusznej krytyki biurokratycznych procedur towarzyszących założeniu firmy. Jednak musi niepokoić przekonanie wielu studentów, że bez specjalnego wysiłku mogą mieć znakomity pomysł na biznes a podstawowa bariera wiąże się z brakiem wiedzy jak dokonać niezbędnych czynności rejestracyjnych.

biznesu. Interesującą koncepcją zaadaptowaną przez autora w procesie realizacji własnych programów dydaktycznych jest „platforma stabilnego biznesu”, definiująca zestaw podstawowych parametrów „dojrzałości biznesowej”, których osiągnięcie oznacza, że firma chwyciła przysłowiowy „pierwszy oddech” po starcie i może przystąpić do planowania dalszego rozwoju⁹.

Uruchomienie a zarządzanie małą firmą

Faza uruchomienia charakteryzuje się bardzo wyraźną specyfiką i zarządzanie na tym etapie ma jakościowo inny wymiar niż bieżące prowadzenie firmy. Stąd wydaje się zasadne, by w realizacji procesu dydaktycznego etap uruchamiania był traktowany odrębnie od etapu bieżącego funkcjonowania firmy, która zakończyła fazę rozruchu. Można to osiągnąć poprzez wprowadzenie do oferty programowej oddzielnego przedmiotu (zarządzanie małą firmą), w sekwencji z podstawowym przedmiotem obejmującym etap uruchomienia¹⁰.

Adresaci programów edukacyjnych w zakresie przedsiębiorczości w szkolnictwie wyższym

Doświadczenia międzynarodowe, zwłaszcza amerykańskie, wskazują na interesujące nowe zjawiska, jakie ujawniły się w ostatnich latach, a które wydają się mieć bezpośrednie odniesienie do sytuacji w naszym kraju. Tak jak wcześniej kształcenie w zakresie przedsiębiorczości było ograniczone do szkół biznesu, tak obecnie tego typu programy szerokim frontem wchodzi do oferty dydaktycznej politechnik, kierunków ścisłych na uniwersytetach, szkół rolniczych, artystycznych, itp. Co więcej okazuje się, że zwłaszcza studenci kierunków technicznych, wzbogaceni o wiedzę z zakresu uruchomienia nowego biznesu mają większe szanse na sukces niż absolwenci kierunków ekonomicznych. Liderami w omawianej dziedzinie są takie uczelnie, jak MIT i Uniwersytet Stanforda, ta ostatnia uczelnia rozwinęła wyspecjalizowane programy dydaktyczne w zakresie przedsiębiorczości technologicznej, szeroko stosowane w ośrodkach akademickich na całym świecie.

Zdaniem autora, w chwili obecnej istnieje pilna potrzeba wprowadzenia przedmiotów z zakresu przedsiębiorczości w polskich uczelniach nieekonomicznych. Warto odnotować w tym

---

⁹ Por. J.Cieślak, dz. cyt., s. 369-371.

¹⁰ Tu jednak pojawia się wcześniej sygnalizowany dylemat, w odniesieniu do jakiego segmentu małych firm prowadzimy analizę: czy do tradycyjnego small businessu, czy też ambitnych firm, które na początku są małe, ale realizują program przyspieszonego rozwoju, by w stosunkowo niedługim czasie osiągnąć znaczące rozmiary.

miejscu inicjatywę Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, by przyspieszyć pozytywne przemiany w tej dziedzinie. Aktualnie w ramach przedsięwzięcia Ministra *Wsparcie Innowacyjnej Przedsiębiorczości Akademickiej* realizowany jest przez autora program szkoleniowo-doradczy dla 20 wykładowców z politechnik i uniwersytetów, przygotowujący uczestników do uruchomienia nowych programów dydaktycznych z zakresu innowacyjnej przedsiębiorczości na macierzystych uczelniach.

Inna interesująca tendencja dotyczy wdrażania programów edukacyjnych i edukacyjno-doradczych z zakresu przedsiębiorczości dla słuchaczy różnego rodzaju studiów podyplomowych i doktoranckich, a także dla pracowników naukowych wyższych uczelni (głównie kierunków technicznych). Przydatność takich programów także w naszym kraju potwierdzają wstępne wyniki pilotażowego projektu szkoleniowo-doradczego, obejmującego 30 doktorantów nauk technicznych w dziedzinie przedsiębiorczości technologicznej¹¹. Zdobyte w trakcie realizacji doświadczenia posłużą do opracowania koncepcji przedmiotu przedsiębiorczość technologiczna na poziomie zaawansowanym dla doktorantów i słuchaczy studiów podyplomowych na kierunkach technicznych.

Stosowane metody i narzędzia dydaktyczne

Metody i narzędzia dydaktyczne w stosowane w nauczaniu przedsiębiorczości, stosowane przez wykładowców z różnych ośrodków akademickich na całym świecie są bardzo zróżnicowane, a ich szczegółowa prezentacja wykracza poza ramy niniejszego referatu. Warto natomiast wskazać na główne tendencje.

Metoda dwuścieżkowa

Metoda ta jest bardzo rozpowszechniona i w zasadzie dominująca w przypadku uczelni amerykańskich. Polega na tym, że różnorodne aspekty uruchomienia i prowadzenia nowego biznesu dyskutowane są przez studentów na warsztatach pod kierunkiem wykładowcy, a równolegle studenci (najczęściej w niewielkich grupach) przygotowują własne projekty biznesowe, kontaktując się między sobą w przerwach między warsztatami. Obydwie ścieżki przeplatają się ze sobą w ten sposób, że pewne kwestie teoretyczne poruszane na warsztatach

---

¹¹ Program ten, realizowany pod kierunkiem autora w pierwszej połowie 2007 r., stanowi element szerszego projektu *Innowator*, zainicjowanego i sfinansowanego przez Fundację na rzecz Nauki Polskiej (FNP).

odnoszone są do konkretnych pomysłów biznesowych przygotowywanych przez studentów. Warto zaznaczyć, że zwłaszcza w przypadku podstawowej wersji przedmiotu narzucenie studentom obowiązku przygotowania koncepcji biznesu jest traktowane jako pewien zabieg dydaktyczny i nie ma na celu faktycznego uruchomienia, choć nierzadko tak się właśnie zdarza.

Podejście holistyczne

Podejście holistyczne oznacza, że alternatywne rozwiązania poszczególnych kwestii dotyczących funkcjonowania nowej firmy dyskutowane są w kontekście ich znaczenia dla powodzenia całego przedsięwzięcia oraz wpływu, jaki mogą wywierać na inne pozornie odległe dziedziny. Tym samym, w praktyce dydaktycznej niejako odwzorowujemy charakterystyczny dla dynamicznych przedsiębiorców sposób analizy sytuacji i podejmowania decyzji, określany jako przedsiębiorczy styl zarządzania.

Zintegrowany pakiet narzędzi i metod

Dominującą tendencją w nauczaniu przedsiębiorczości na uczelniach zachodnich, a zwłaszcza amerykańskich jest równoległe i współzależne wykorzystywanie przez wykładowców zróżnicowanych narzędzi dydaktycznych. Tradycyjny podręcznik w wersji papierowej nie wyszedł z mody, ale wiodący autorzy oferują równoległe dodatkowe materiały dydaktyczne dla studentów na rozbudowanej, dedykowanej witrynie internetowej, a także wskazówki metodyczne i dodatkowe narzędzia dla wykładowców. Do tego należy dodać dodatkowe materiały dostarczane w formie elektronicznej przez wykładowcę.

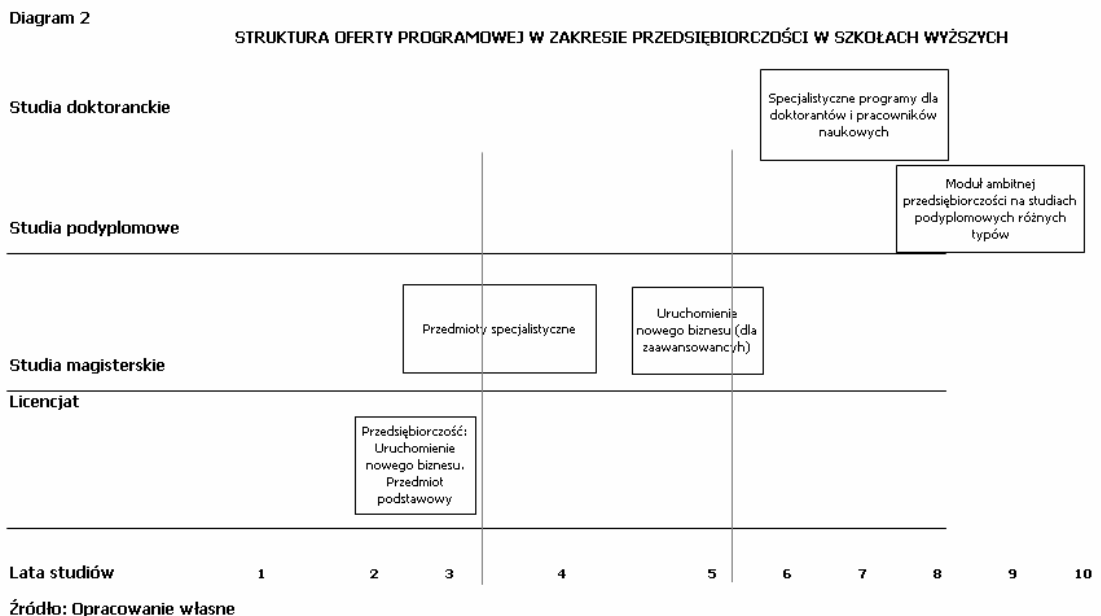
Zastosowanie metody dwusieczkowej powoduje zróżnicowanie formy pracy studentów: praca w dużej grupie podstawowej (20–50 osób), w małych grupach nad indywidualnymi projektami (3–5 osób) oraz praca indywidualna. Dodatkowo studenci w ramach programu dydaktycznego odwiedzają funkcjonujących przedsiębiorców, którzy są także zapraszani jako tzw. gościnni wykładowcy (*guest speakers*).

Dominacja blended learningu

Jak wynika z dotychczasowych uwag, w zachodnich programach dydaktycznych w dziedzinie przedsiębiorczości w szerokim zakresie stosowane są nowoczesne technologie informacyjne z wykorzystaniem internetu, w tym także klasyczne narzędzia e-learningowe. Mamy tu na myśli w pierwszej kolejności dostępne w internecie pakiety narzędziowe umożliwiające przygotowanie w wersji elektronicznej biznesplanu. Jednak generalnie dominują formy mieszane (blended learning), gdzie narzędzia i materiały udostępniane w formie elektronicznej uzupełniają bezpośredni kontakt studenta z wykładowcą.

Propozycja całościowego modelu kształcenia w zakresie przedsiębiorczości na poziomie akademickim

W oparciu o przedstawiony wyżej kluczowe kwestie i aktualne tendencje światowe, a także własne doświadczenia autora można się pokusić o przedstawienie całościowego modelu kształcenia w dziedzinie przedsiębiorczości na poziomie akademickim (Diagram 2). Uwzględnia on docelowe rozwiązania systemu bolońskiego, zakładającego upowszechnienie trójstopniowego modelu studiów (studia licencjackie, magisterskie i doktoranckie).

W ramach proponowanej koncepcji podstawowy przedmiot z zakresu przedsiębiorczości byłby oferowany studentom w końcowej fazie studiów licencjackich. W kolejnych latach oferta dydaktyczna mogłaby zostać rozszerzona o, zazwyczaj fakultatywne, przedmioty dodatkowe. Na przykładzie wiodących zachodnich ośrodków akademickich dysponujących szeroką ofertę programową w dziedzinie przedsiębiorczości mogą to być przedmioty funkcjonalne (marketing przedsiębiorczy, finansowanie nowych przedsięwzięć, przedsiębiorczość międzynarodowa, franchising), przedmioty narzędziowe (technika pisania biznesplanu), uwzględniające specyfikę branżową (nowe przedsięwzięcia biotechnologiczne, nowy biznes ICT), a także przedmioty adresowane do tradycyjnego sektora small businessu (zarządzanie małą firmą, prowadzenie biznesu rodzinnego). Ważnym rozwinięciem oferty programowej jest uwzględnienie tzw. przedsiębiorczości korporacyjnej (intraprzedsiębiorczości) ze względu na rosnące zainteresowanie tą formą realizacji ważnych projektów innowacyjnych przez duże korporacje.

Bardzo interesujące doświadczenia wiążą się z programami adresowanymi do wyselekcjonowanych grup studentów z końcowych lat studiów, których efektem ma być faktyczne uruchomienie biznesu przez uczestników. W tym przypadku nacisk położony jest w mniejszym stopniu na szkolenie, a w większym na doradztwo i tzw. *coaching*. Studenci są zazwyczaj kwalifikowani do takich programów w drodze konkursu. Własne doświadczenia w tej dziedzinie zostały zebrane przez autora w trakcie realizacji zakończonego w kwietniu 2007 r. programu dla 120 studentów z 32 szkół wyższych Województwa Mazowieckiego, finansowanego ze środków UE. W rezultacie udzielonego wsparcia szkoleniowego, doradczego i inwestycyjnego uczestnicy uruchomili ponad 20 nowych przedsięwzięć biznesowych¹². Trzeba jednak wziąć pod uwagę fakt, że ze względu na potrzebę zatrudnienia konsultanta, udzielenia wsparcia finansowego przynajmniej najlepszym projektom, realizacja tego typu programów przez uczelnie będzie możliwa pod warunkiem uzyskania finansowania zewnętrznego. Wydaje się, że takie możliwości pojawiają się niebawem w strukturze regionalnych programów operacyjnych, realizowanych przez poszczególne województwa w ramach nowego budżetu UE 2007–2013.

Jeśli chodzi o kształcenie w dziedzinie przedsiębiorczości na studiach doktoranckich i podyplomowych, obiecujące możliwości rozwoju występują nie tylko w dziedzinie nauk ekonomicznych, ale może nawet w większym stopniu na kierunkach technicznych, nauk ścisłych

---

¹² Projekt *Jak uruchomić własny biznes – program szkoleniowo-doradczy dla studentów* zrealizowany w ramach Działania 2.5 ZPORR w okresie styczeń 2006 – kwiecień 2007.

na uniwersytetach i rolniczych. Na podstawie wspomnianych wcześniej pozytywnych doświadczeń w realizacji projektu Innowator wydaje się ze wszech miar celowe włączenie przedmiotu przedsiębiorczość technologiczna do programu studiów doktoranckich na wspomnianych kierunkach. W przypadku studiów podyplomowych rosnące zainteresowanie problematyką ambitnych form przedsiębiorczości wynika ze wspomnianej wcześniej popularności projektów intraprzedsiebiorczych w dużych korporacjach. Równolegle w krajach wysoko rozwiniętych obserwujemy interesujące zjawisko, gdzie menedżerowie w średnim wieku porzucają dobrze płatne stanowiska w dużych firmach, by uruchomić własny biznes, wykorzystując zdobyte wcześniej doświadczenia i kontakty. Nie ma wątpliwości, że taka tendencja pojawi się wkrótce w naszym kraju, a co za tym idzie – także popyt na szkolenia w zakresie ambitnych form przedsiębiorczości w ramach studiów podyplomowych.

Na zakończenie tej części rozważań warto zwrócić uwagę na współzależność między kształceniem w zakresie przedsiębiorczości w szkołach wyższych a programami dydaktycznymi w zakresie podstaw przedsiębiorczości, realizowanymi w szkołach średnich. W szczególności niepokój budzi zakres tematów określonych w obowiązującej tzw. podstawie programowej tego przedmiotu, który w zasadzie obejmuje podstawowe kompendium wiedzy o gospodarce, ale w niewielkim stopniu zachęca i przygotowuje uczniów do podjęcia własnej przygody z biznesem. Jeśli do tego dojdzie mało atrakcyjny sposób prowadzenia zajęć to w efekcie przyszłym studentom przedsiębiorczość będzie się kojarzyć z czymś mało konkretnym i w sumie mało przydatnym. Stąd też podejmując długofalowe inicjatywy na rzecz rozszerzenia oferty programowej i opracowania narzędzi i metod zwiększających atrakcyjność kształcenia studentów szkół wyższych, trzeba podjąć równoległe działania w szkołach średnich (modernizacja programów, szkolenie nauczycieli).

Jak dogonić wiodące uczelnie amerykańskie?

W świetle omawianych wyżej doświadczeń międzynarodowych, potrzeba rozszerzenia i zwiększenia atrakcyjności oferty programowej w dziedzinie przedsiębiorczości w polskich szkołach wyższych jest oczywista. Z kolei potraktowanie uczelni amerykańskich jako punktu odniesienia wydaje się najbardziej sensowne, ponieważ, poza nielicznymi wyjątkami, uczelnie zachodnioeuropejskie są także opóźnione. Posługując się przykładami z najbliższego sąsiedztwa można wskazać, że pierwszy program w dziedzinie ambitnych form przedsiębiorczości został

uruchomiony w Austrii, ojczyźnie J. Schumpetera na Wiedeńskim Uniwersytecie Ekonomicznym dopiero w 2002 roku. Z kolei pierwszy nowoczesny podręcznik akademicki nawiązujący do standardów amerykańskich w strefie niemieckojęzycznej (Niemcy, Austria, Szwajcaria) został opublikowany w 2004 r.¹³.

Poszukując sposobów skutecznego zmniejszenia dystansu dzielącego nas od światowej czołówki, warto przeanalizować podejmowane ostatnio w wielu krajach europejskich inicjatywy, mające właśnie na celu zainicjowanie procesu „doganiania Ameryki”. By go przyspieszyć uruchamiane są różnorodne inicjatywy o charakterze ponaduczelnianym, a niekiedy także ponadnarodowym. Wspomniany wcześniej nowoczesny podręcznik akademicki w języku niemieckim jest efektem współpracy naukowców niemieckich i szwajcarskich. W Norwegii powstała Norweska Szkoła Przedsiębiorczości, jako wspólna inicjatywa 5 szkół wyższych z tego kraju. Z kolei w Danii została uruchomiona Akademia Przedsiębiorczości Oeresund, z udziałem 12 instytucji akademickich zarówno duńskich, jak i szwedzkich¹⁴. Motywy podejmowania tego typu wspólnych inicjatyw są oczywiste. Przygotowanie nowoczesnych programów dydaktycznych w dziedzinie przedsiębiorczości, materiałów dydaktycznych, podręczników i niezbędnego oprzyrządowania wymaga znacznych nakładów pracy, środków finansowych, a jednocześnie jest bardzo czasochłonne. Celowe jest zatem połączenie wysiłków i zasobów, a następnie wspólne wykorzystywanie opracowanych materiałów i narzędzi w realizacji procesu dydaktycznego.

Podsumowując, można stwierdzić, że istnieją obiektywne szanse dla istotnego zmniejszenia dystansu dzielącego polskie szkoły wyższe od liderów kształcenia w dziedzinie przedsiębiorczości, jakim są niewątpliwie uczelnie amerykańskie. Skala i tempo pozytywnych zmian w tej dziedzinie będą zależały w pierwszej kolejności od tego, czy i w jakim zakresie uda się połączyć wysiłki kadry naukowej z różnych uczelni w ramach realizowanych wspólnych inicjatyw o charakterze ponaduczelnianym, a w przyszłości także i międzynarodowym. Ważne jest przy tym, by równolegle następowało niwelowanie tradycyjnie ukształtowanych podziałów na uczelnie publiczne i niepubliczne, a także nawiązana została współpraca między uczelniami reprezentującymi różne kierunki i dyscypliny. Jest to niewątpliwie wyzwanie o charakterze organizacyjnym, ale chyba w większym stopniu kulturowym.

---

¹³ U. Fueglistaller, C. Mueller, T. Volery, *Entrepreneurship: Modelle – Umsetzung – Perspektiven. Mit Fallbeispielen aus Deutschland, Oesterreich und der Schweiz*, Gabler, Wiesbaden 2004.

¹⁴ Patrz A. Lundstrom, L. A. Stevenson, dz. cyt., s. 78 oraz www.oecademy.org.

W realizacji różnorodnych inicjatyw dydaktycznych o charakterze ponaduczelnianym bardzo pomocne może okazać się umiejętne wykorzystanie nowoczesnych technologii ICT. To prawda, że w omawianej dziedzinie dzieli nas sporo od ścisłej czołówki światowej. Jednocześnie jednak mamy dzięki internetowi prawie nieskrępowany dostęp do najlepszych światowych praktyk, doświadczeń, narzędzi i metod dydaktycznych. Także w procesie tworzenia i wykorzystywania własnych zasobów dydaktycznych nowoczesne technologie informacyjne mogą spełnić nieocenioną rolę.

Warto na koniec podkreślić znaczenie pomocy ze strony państwa. Omawiane wyżej działania, mające na celu rozszerzenie oferty i podniesienie poziomu kształcenia w dziedzinie przedsiębiorczości w uczelniach zachodnioeuropejskich, uzyskują znaczące wsparcie ze środków publicznych, z wyraźną preferencją dla inicjatyw ponaduczelnianych. Wydaje się, że tego rodzaju wsparcie powinno być uruchomione na szeroką skalę także w naszym kraju, zwłaszcza że można przeznaczyć na ten cel środki dostępne w ramach nowych programów operacyjnych UE 2007–2013.

Realizowany od 2006 r. przez autora Program *Przedsiębiorczość dla ambitnych* od samego początku pomyślany był jako inicjatywa ponaduczelniana, w której kluczową rolę odgrywają sieciowe powiązania między wykładowcami przedsiębiorczości z uczelni różnych typów z całego kraju, a w przyszłości także z zagranicy. W Programie tym w szerokim zakresie wykorzystywane są nowoczesne technologie informacyjne. Zostały też przetarte ścieżki, jeśli chodzi o finansowanie wybranych projektów ze środków publicznych. Te doświadczenia implementacyjne pozwalają z umiarkowanym optymizmem spojrzeć na możliwości osiągnięcia znaczącego postępu w kształceniu polskich studentów w dziedzinie przedsiębiorczości w stosunkowo nieodległej perspektywie czasowej.

Bibliografia

E. Autio, *High-Potential Entrepreneurship*, United Nations, Nowy Jork 2003.

J. Cieřlik, *Przedsiębiorczość dla ambitnych. Jak uruchomić własny biznes*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2006.

U. Fueglistaller, C. Mueller, T. Volery, *Entrepreneurship: Modelle – Umsetzung – Perspektiven. Mit Fallbeispielen aus Deutschland, Oesterreich und der Schweiz*, Gabler, Wiesbaden 2004.

J.A. Katz, *The Chronology and Intellectual Trajectory of American Entrepreneurship Education 1876- 1999*, „Journal of Business Venturing” 2003, t. 18.

D.F. Kuratko, *The Emergence of Entrepreneurship Education: Development, Trends, and Challenges*. „Entrepreneurship Theory & Practice” 2005, wrzesień.

A. Lundstrom, L.A. Stevenson, *Entrepreneurship Policy: Theory and Practice*, Springer, Nowy Jork 2005.

J.A. Timmons, S. Spinelli, *New Venture Creation: Entrepreneurship for the 21st Century*, McGraw-Hill, Nowy Jork 2004.

Netografia

Oeresund Entrepreneurship Academy – <http://www.oeacademy.org>, [14.05.2007].

Przedsiębiorczość dla ambitnych: Wortal edukacyjno doradczy – <http://www.cieslik.edu.pl>, [14.05.2007].

Abstract

The paper presents major trends in entrepreneurship education at the academic level in developed market economies over the last 30 years. Basing on that presentation as well as on the author’s teaching experience, some key critical issues have been identified and an integrated program for enhancing entrepreneurship education in Polish higher level institutions has been formulated.

Nota o Autorze

Autor jest profesorem Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im. L. Koźmińskiego. W latach 1971–1990 pracownik naukowo-dydaktyczny SGPiS (SGH). W okresie 1990–2003 Członek Zarządu, a w latach 1996–2000 Prezes Zarządu Ernst & Young w Polsce. Aktualne zainteresowania dydaktyczne i badawcze dotyczą ambitnych form przedsiębiorczości oraz wdrażania elektronicznych platform edukacyjnych.